

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

14. Парахина В.Н. Стратегический менеджмент / В.Н. Парахина, Л.С. Максименко, С.В. Панасенко. – М.: Кнорус. 2005. – 360 с.
15. Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддерьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддерьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2005. – 546 с.
16. Штангрет А.М., Копилюк О.І. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. – К.: Знання. 2007. – 335 с.

I.B. ТЮХА,
к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій,
Р.В. РУДНІЦЬКА,
магістр, Національний університет харчових технологій

Вибір оптимальної форми розрахунків в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємств харчової промисловості

У статті розглянуто основні документарні форми міжнародних розрахунків, їхні переваги та недоліки. Проаналізовано фактори, що впливають на вибір форми міжнародних розрахунків. За проведеними дослідженнями встановлено, що оптимальною формою розрахунків для підприємств харчової промисловості є документарне інкасо.

Ключові слова: міжнародні розрахунки, банківський переказ, інкасо, акредитив, розрахунки за відкритим рахунком.

I.B. ТЮХА,
к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий,
Р.В. РУДНИЦКАЯ,
магистр, Национальный университет пищевых технологий

Выбор оптимальной формы расчетов в управлении внешнеэкономической деятельностью предприятий пищевой промышленности

В статье рассмотрены основные документарные формы международных расчетов, их преимущества и недостатки. Проанализированы факторы, влияющие на выбор формы международных расчетов. В результате проведенных исследований установлено, что оптимальной формой расчетов для предприятий пищевой промышленности является документарное инкассо.

Ключевые слова: международные расчеты, банковский перевод, инкассо, аккредитив, расчеты по открытому счету.

I.V. ТЫХА,
PhD economic sciences, National University of Food Technologies,
R.V. РУДНИЦКАЯ,
master, National University of Food Technologies

Choosing the optimal form of payments of international management in the food industry enterprises

This article considered the main documentary forms of international payments, their advantages and disadvantages. Analyzes the factors influencing the choice of form of international payments. According to studies found that the optimal form of payments for the food industry enterprises is a documentary collection.

Keywords: international accounts, bank transfer, letter of credit, collection, payment on open account.

Постановка проблеми. На сьогодні Україна досить широко заличена в процес міжнародних торговельних відносин. У зв'язку з постійним здійсненням експортно-імпортних операцій питання організації міжнародних розрахунків є дуже актуальним як для вітчизняних економічних суб'єктів, так і для їх іноземних контрагентів.

Міжнародні розрахунки – це грошові розрахунки між суб'єктами міжнародної діяльності, що пов'язані з рухом товарно-матеріальних цінностей і послуг у міжнародному обігу.

Форма міжнародних розрахунків – це спосіб оформлення, передавання та оплати товаророзпорядчих і платіжних документів, що використовуються в міжнародній практиці. Виділяють чотири основні форми міжнародних розрахунків: банківський переказ, розрахунки за відкритим рахунком, інкасо, акредитив [1].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам розвитку міжнародних розрахунків підприємств

присвятили свої роботи такі науковці та вчені, як І.Т. Балабанова, І.О. Береславська, Н.А. Боднар, І.О. Губарєва, В.М. Домрачев, І.А. Іваненко, А.І. Кредисов, А.М. Мороз, О.М. Музичко, Н.В. Соловей, Г.В. Ставицька, Н.Д. Фаюра, Н.М. Чиж, Е.Ф. Югас, Л.О. Ющишина та ін. Вибір найбільш оптимальної форми розрахунків на підприємстві можна здійснити за допомогою економічно-математичних методів, зокрема методом лінійної оптимізації, яку запропонував О.Т. Левандівський.

Мета статті – запропонувати оптимальну форму розрахунків для підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні харчова промисловість посідає одне з провідних місць в економіці України: частка галузі в загальному обсязі промислового виробництва займає друге місце після чорної металургії і досягає 18%.

Зросла конкурентоспроможність українських продуктів харчування на внутрішньому і зовнішньому ринках. Майже 95%

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

продовольчих товарів, що реалізуються на внутрішньому ринку, є продуктами вітчизняного виробництва. Продовольчі товари з України експортуються до понад 40 країн світу.

Вибір форм безготікових розрахунків передбачає визначення критеріїв їхньої ефективності як основних важелів управління організаційною структурою безготікового платіжного обороту. Питання визначення критеріїв ефективності форм розрахунків має дискусійний характер. Деякі економісти оцінюють форми розрахунків шляхом порівняння часу, що витрачається постачальником продукції на одержання відповідного платежу, з тривалістю виробничого процесу. Вони вважають, що якщо, наприклад, тривалість виробництва товару становить один день, а тривалість розрахунків – десять і більше днів, то обрана форма розрахунків є неефективною. Тривалість виробництва і тривалість обігу тісно взаємопов'язані. Більше того, зменшення обігових коштів в обігу дає змогу збільшити їхній обсяг у сфері виробництва.

Але ця взаємозалежність не може бути підставою для економічного обґрунтування тривалості розрахунків шляхом порівняння її із тривалістю виробництва. Так, у сільському господарстві тривалість виробництва може вимірюватися місяцями, а тривалість розрахунків – протягом кількох днів. Однак ця обставина ще не свідчить про високу ефективність обраної форми розрахунків.

Не враховуючи трудомісткість розрахункових операцій, слід відзначити, що ефективність форм розрахунків напряму залежить від швидкості зарахування коштів на рахунок постачальника. Однак цей критерій сам по собі не може характеризувати ефективність форм розрахунків через те, що час надходження коштів на рахунок не завжди охоплює весь період розрахунків.

Ефективність вибору тієї чи іншої форми розрахунків не можна розглядати лише на основі визначення тривалості виробництва і надходження платежу. Можна скоротити час, необхідний для розрахунків, до мінімуму, але нижче вартості реалізованої продукції не вдається зменшити потребу в обігових коштах для сфери обігу. Необхідно звертати увагу та-кож і на величину обігових коштів, залучених у розрахунки.

Ефективність форм безготікових розрахунків можна обчислити за формулою:

$$E_p = T_t / T_p \quad (1)$$

де E_p – ефективність форм безготікових розрахунків; T_t – тривалість руху товару від постачальника до покупця; T_p – тривалість відволікання обігових коштів у розрахунках.

Співвідношення у часі руху товарів і коштів у розрахунках може мати і вартісний вираз. Ефективність форм без-

готікових розрахунків визначається як відношення вартості товару, який реалізується, до суми обігових коштів і банківських ресурсів, залучених у процес його реалізації, визначається за формулою:

$$E_p = B_t / (B_o + B_b) \quad (2)$$

де B_t – вартість товару, який реалізується; B_o – suma обігових коштів, залучених у розрахунки; B_b – suma банківських ресурсів, залучених у розрахунки.

Вартісний вираз коефіцієнта ефективності форм безготікових розрахунків дає змогу виявити резерви обігових коштів, які підлягають вилученню з обігу і направляються у сферу виробництва. Вибір форм безготікових розрахунків за допомогою цього коефіцієнта сприяє вкладенню коштів у сферу обігу до рівня, який необхідний для організації безперебійного кредитно-грошового обігу в народному господарстві, що може значно скоротити неплатежі підприємств і тим самим підвищити роль безготікових розрахунків у прискоренні оборотності обігових коштів, а отже, і в покращенні фінансового стану підприємства.

Будь-яка організація розрахункових відносин пов'язана з певними витратами, які, свою чергою, визначаються показниками ефективності використання обігових коштів на підприємства. Чим тривалішим є термін відволікання із господарського обороту обігових коштів, тим більше зростає у підприємства потреба в обігових коштах, і воно несе додаткові витрати.

Термін відволікання обігових коштів з обороту підприємства, свою чергою, залежить від часу документообігу тієї чи іншої форми безготікових розрахунків.

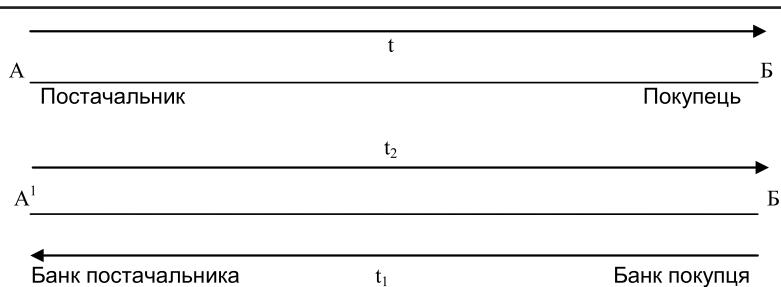
Документообіг являє собою систему оформлення, використання і руху розрахункових документів (див. рис.).

З наведеної схеми можна визначити в технології розрахунків такі функціональні залежності: $B = A, t$; $B^1 = A, B, t_1, t$. Коли оплата постачальнику відбувається після відвантаження продукції, то $A^1 = B^1, t_2$.

Якщо у розрахунках використовується такий розрахункової документ, як платіжна вимога-доручення, то: $A^1 = t_1, B^1, t_2$.

Для визначення витрат постачальника (B_1), які пов'язані з відсутністю в його обороті коштів протягом певного періоду, потрібно враховувати таку залежність: $B_1 = t, t_1, t_2$. Покупець, свою чергою, також може визначити свої витрати (B_2), які пов'язані з відсутністю в його обороті коштів протягом певного часу. Для цього він може використовувати залежність типу: $B_2 = t_2, t, A, B$.

Використовуючи акредитивну форму розрахунків, необхідно враховувати, що кошти перераховуються з рахунку покуп-

Технологія руху документів і здійснення безготікових розрахунків

Примітки: А – дата відвантаження продукції постачальником; Б – дата надходження продукції покупцем; A^1 – дата надходження платежу на рахунок постачальника; B^1 – дата списання коштів з рахунку постачальника; t – час руху продукції від постачальника до покупця; t_1 – час руху розрахункових документів від постачальника до покупця; t_2 – час руху розрахункових документів від покупця до постачальника.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ця у банк постачальника і депонуються на окремому рахунку до появи розрахункових документів, які підтверджують фактичне відвантаження продукції. Таким чином, дата відвантаження продукції постачальником і дата надходження платежу на його рахунок збігаються, тобто $A = A'$. При цьому витрати постачальника $B_1 = 0$. Це означає, що при використанні такої форми розрахунків вилучення коштів з обігу відбувається тільки у покупця на термін використання акредитиву.

Таким чином, на основі порівняння витрат постачальника чи покупця при здійсненні розрахунків можна визначити найбільш ефективну форму безготікових розрахунків для конкретних умов [3].

Дослідження валютно-фінансових умов зовнішньоторговельних контрактів показало, що при проведенні торгово-вельмих операцій важливим є правильний вибір форми розрахунків, оскільки він дає змогу контрагентам зменшувати витрати і ризики невиконання протилежною стороною своїх зобов'язань за контрактом.

На вибір форм міжнародних розрахунків впливає ряд чинників: вид товару, який є об'єктом зовнішньоторговельної угоди; наявність кредитної угоди; платоспроможність і репутація контрагентів, що визначає можливість компромісу між ними; рівень попиту і пропозиції на даний товар на світових ринках [4].

За даними декількох провідних банків, в Україні структура зовнішньоекономічних розрахунків розподіляється приблизно таким чином: на частку банківських переказів припадає близько 90%, на частку акредитива – 9%, на інкасо – 1% [2].

Банківський переказ (bank transfer) – просте доручення банку своєму банку-кореспонденту виплатити певну суму грошей на прохання і за рахунок переказодавця іноземному отримувачу (бенефіціару) з визначенням способу відшкодування банку-платнику виплаченої ним суми [4].

Банківський переказ є найбільш поширеною формою безготікових розрахунків в Україні, що зумовлюється технологічною простотою його здійснення та короткими строками розрахунків. Проте при використанні розрахунків банківським переказом немає гарантії для експортера на оплату відправлених ним товарів, і тому виникає ризик щодо втрати валютних коштів. У міжнародній практиці для забезпечення платежів використовується банківська гарантія фінансового платежу. Але банківський переказ регулюється національним законодавством, і тому виникають суперечності при використанні такої форми розрахунків із іноземними партнерами, оскільки в Україні не застосовується така банківська гарантія фінансового платежу [6].

Розрахунки за відкритим рахунком передбачають періодичні платежі імпортера експортеру після одержання товару. Сума поточної заборгованості враховується в книгах торгових партнерів. Відкритий рахунок використовують при розрахунках між: фірмами, пов'язаними традиційними торговельними відносинами; ТНК та їх закордонними філіями за експортними поставками; експортером і брокерською фірмою; змішаними фірмами за участю експортера; за товари, відправлені на консигнацію для продажу зі складу; за реалізацією власного товару іноземній філії. Розрахунки за відкритим рахунком найвигідніші для імпортера, оскільки він має певну відстрочку оплати за відсутності ризику щодо обсягу

комплектації і термінів поставки товару. Для експортера ця форма розрахунків найменш вигідна, тому що не гарантує своєчасної плати, уповільнює оборотність капіталу, інколи спричиняє необхідність вдаватися до банківського кредиту.

Інкасо – це банківська операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта (експортера) отримує на основі розрахункових документів суму коштів, що йому належить, від платника (імпортера) за відвантажені йому товари чи надані послуги і зараховує ці кошти на рахунок клієнта-експортера у себе в банку. При цьому інкасо являє собою тільки інкасовання паперів і банк не гарантує оплату коштів експортеру за відвантажений товар чи надані послуги. Інкасова форма розрахунків певною мірою вигідна експортеру тим, що дає захист його прав на товар до моменту оплати документів (якщо, звичайно, експортер не дав інструкції про видачу документів без оплати). Ця форма розрахунків також вигідна імпортерам, оскільки вона припускає оплату реально поставленого товару, а витрати з проведення інкасової операції є відносно невеликими. Застосування інкасо регулюється «Уніфікованими правилами інкасо», прийнятими в 1978 році Міжнародною торговельною палатою [7].

Інкасова форма розрахунків пов'язана з ризиками неплатежу і тому зазвичай використовується з банківськими гарантіями.

Банківська гарантія – це зобов'язання банку перед бенефіціаром (особою, на користь якої надана гарантія) здійснити виплату грошової суми відповідно до умов гарантії у випадку порушення принципалом (особою, що є боржником перед бенефіціаром) своїх зобов'язань, забезпечених гарантією.

Використання банківських гарантій значно підвищує вартість використання документарного інкасо. За даними ПАТ КБ «ПриватБанк», вартість банківської гарантії становить 4560–25120 грн.

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитиву, зобов'язаний виконати платеж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платеж [8]. Акредитив для імпортера передбачає: високу комісію; використання банківського кредиту; іммобілізацію та розпилення його капіталу – відкриття акредитиву до отримання і реалізації товарів.

Акредитив для експортера означає: зобов'язання банку оплатити; надійність розрахунків і гарантію своєчасної оплати товарів, тому що це здійснює банк; швидкість отримання платежу; отримання дозволу імпортера на переказ валюти в країну експортера при виставлені акредитиву в іноземній валюті.

Застосування акредитивів у міжнародних розрахунках регулюється Уніфікованими правилами і звичаями для документарних акредитивів, які розроблені і затверджені Міжнародною торговою палатою (1993) [9].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України та НБУ «Про типові платіжні умови зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і типові форми захисних застережень до зовнішньоекономічних договорів (контрактів), які передбачають розрахунки в іноземній валюті» №444 від 21.06.95 найбільш вигідними для України формами розрахунків є документарний акредитив та документарне інкасо [10].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Акредитивна форма розрахунків мало використовується в Україні, оскільки має високу вартість і складність виконання. Хоча з 2008 року зросла тенденція до зростання обсягів використання такої форми розрахунків. Це пов'язано з нестабільною економічною ситуацією у світі та недовірою до ділових партнерів. Крім того, такою формою розрахунків можуть скористатися тільки ті суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюють операції на великих сумах грошей. Перевагу такій формі розрахунків надають підприємства авіапромисловості, машинобудування та кораблебудування [6].

Проаналізувавши кредитування підприємств при здійсненні операцій за експортними акредитивами, ми прийшли до висновку, що лідером у 2009 році був ОТП Банк, сума зобов'язань якого становила 161 643 тис. грн., найменша сума зобов'язань (1588 тис. грн.) була у Правекс-Банку. Щодо кредитування операцій за імпортними акредитивами, то можна спостерігати, що тут лідером у 2009 році був Укрексімбанк із зобов'язаннями в 947 544 тис. грн., а на останньому місці – «Райффайзен Банк Аваль» із зобов'язаннями 49 246 тис. грн.

У 2010 році першість у кількості наданих кредитів за імпортними операціями перейшла до ПриватБанку та становила 2 326 000 тис. грн. Найменше зобов'язань спостерігається знову ж таки у «Райффайзен Банку Аваль» – 3110 тис. грн. Згідно із зазначенним можна відзначити досить жваву діяльність банків у кредитуванні акредитивних операцій, а отже й обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності підприємств, хоча зростання даних зобов'язань супроводжується значими ризиками для банку.

Висновки

Таким чином, враховуючи вище сказане, оптимальною формою розрахунків для підприємств харчової промисловості є документарне інкасо з таких причин: на відміну від банківського переказу, який найчастіше використовується на даний час, розрахунки за інкасо регулюються не лише нормами національного законодавства, а й міжнародними правилами, що не викликатиме суперечностей між партнерами; це досить недорога форма розрахунків, і тому вона застосовується для виконання угод на незначні суми.

Окрім цього, інкасо має суттєві переваги, які позитивно вплинути на управління зовнішньоекономічною діяльністю: зручність (банк, який має відділення та мережу корес-

пондентів, допомагає уникнути різних проблем пов'язаних з міжнародними розрахунками (інкасо), застосувавши ефективний спосіб обробки документів, розрахунків і зв'язку); збільшення конкурентоспроможності (для експортера інкасо виступає менш тривалим та обтяжливим засобом досягнення домовленості, ніж акредитив. Отже, у експортера є можливість продати товар за нижчою ціною, збільшуючи свою конкурентоспроможність); зменшення ризику дострокової передачі товарів (експортер може захиститися від передачі товарів до того, як імпортер здійснить платіж. Інкасо передбачає менший ступінь безпеки для експортера, ніж передоплата готівкою чи акредитив. Але якщо експортерові не потрібен надійний захист від політичного та комерційного ризику за даної концентрації угод або негайна оплата товарів є необов'язковою, інкасо може бути оптимальною формою розрахунку).

Список використаних джерел

1. Петрашко Л.П. Міжнародні фінанси / Петрашко Л.П. [навч.–метод. посіб. для самост. вивч. дисц]. – К.: КНЕУ, 2003. – 221 с.
2. Стадницький Ю.І. Сучасні аспекти розвитку міжнародних розрахунків вітчизняних підприємств / Стадницький Ю.І., Коваль Л.М., Савіцький А.В. – К.: Інноваційна економіка. – 2012. – №11. – С. 52.
3. Рибіна Л.О. Безготікові розрахунки / Л.О. Рибіна. – Суми: Довкілля, 2006. – 245 с.
4. Бердар. М.М. Фінанси підприємств / Бердар. М.М. [навч. посіб]. – К.: Центр учебової літератури, 2010. – 352 с.
5. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
6. Види безготікових розрахунків в іноземній валютах / Михасик О.Д. // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2011. – №3 (54).
7. Міжнародні фінанси [Д'яконова І.І., Макаренко М.І. та ін.]; [навч. посібник]. – К.: Центр учебової літератури, 2013. – 548 с.
8. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про безготікові розрахунки в Україні в національній валюті» (Інструкція, п.1.4) 21.01.2004 №22.
9. Міжнародна економіка [Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедєва В.К. та ін.]; [підручник] / За ред. А.О. Задої, В.М. Тарасевича. – К.: Центр учебової літератури, 2012. – 416 с.
10. Використання акредитива при розрахунках. / Бондаренко І.А. // Фінанси України. – 2009. – №3. – С. 114.

УДК 336.71.078.3

К.Ю. ЦИЦІК,

асpirант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Питання управління системними ризиками в контексті забезпечення фінансової стійкості банківського сектору

Стаття присвячена дослідженню та визначенням сутності поняття системного ризику. Розкрито методологічні засади відстеження системних ризиків у фінансовій сфері та визначено механізми управління ними. Особливу увагу приділена питанню ролі пруденційного банківського нагляду в управлінні системними ризиками з метою забезпечення фінансової стійкості банківського сектору.

Ключові слова: системний ризик, пруденційний банківський нагляд, банківські ризики, система оцінки ризиків, фінансова стійкість.